

Нилуфар Исакулова

Педагогика фанлари доктори, УзДЖТУ

МУТАХАССИС ТАЙЁРЛАШДА СУПЕРВИЗИЯ МЕТОДИ ЁКИ МЕТОДИК ҲАМРОҲЛИКНИНГ АҲАМИЯТИ (Хорижий тил ва адабиёт йўналиши мисолида)

АННОТАЦИЯ

Мақолада инглиз тили бўйича мутахассис тайёрлашда супервизия методидан фойдаланиш масаласи ўрганилган. Супервизия таълимнинг умумий методлари ҳисобланиб, унда мутахассис уз ишини сир сақлаган ҳолда тавсифлаш ва таҳдид қилиши мумкин бўлган. Икки мутахассиснинг ҳамкорлиги маъносини англатади. Унинг мақсади мижознинг талабига яхшилаб жавоб бериш учун мутахассисга ёрдам беришдан иборатлиги эътиборга олинган. Бунда чет тилини ўқитиш методикасида супервизия методидан фойдаланиш ҳолатини ўрганиш, супервизия тушунчаси, мақсади, турлари ва вазифалари таҳдид қилиш, супервизия даражаларини ўрганиш, супервизия даражаларини эгаллаш ва унинг инглиз тилини ўрганиш шакллари, методлари ва воситаларини таҳдид қилиш, мутахассиснинг супервизия шаклларида индивидуал, гуруҳди ва жамоавий иштирок этиши бўйича тавсиялар бериш назарда тутилган. Супервизиянинг бирга бир, жамоавий, расмий бўлмаган ва танқислик каби турлари мавжудлиги ҳамтаъкидланган. Шунингдек, супервизия даражаларининг эгалланишида инглиз тилини ўрганиш шакллари, методлари ва воситаларидан биргаликда фойдаланиш бўйича тавсиялар ҳам берилган.

Калиг сўзлар: мутахассис, супервизия, супервизия даражалари, супервизорлик жамоаси, супервизия шакллари, супервизия турлари, коучинг, коучинг супервизия

Nilufar Isakulova

Doctor of pedagogical sciences, UzSWLU

SUPERVISION METHOD IN TRAINING A SPECIALIST OR THE ROLE OF METHODICAL COOPERATION (on the example of foreign language and literature specialty)

ABSTRACT

The article discusses the usage of supervision methods in training the English language experts. Supervision is one of the general training methods, which means collaboration between two experts who can privately describe and analyze the work with a specialist. Its aim is to assist the specialist to respond to client's needs. Methods of teaching a foreign language include the study of the method of supervision, the analysis of the concept, purpose, types and functions of supervision, the study of the supervision's degree, analysis of the forms, methods and means of learning English during observation, as well as the recommendations on individual, group and learn participation in forms of supervision. There are the following types of supervision, such as individual, collective, informal and insufficient. It also provides guidance on how to use forms, methods, and tools for learning English at the supervision level.

Key words: specialist, supervision, level of supervision, supervision team, forms of supervision, types of supervision, coaching, coaching supervision.

КИРИШ

Глобализация жараёни тезлашган сари чет тилини ўрганиш замой талаби бўлиб бормокда. Бугун ҳар қандай соҳадаяхши бир мутахассис бўлиш учун инглиз тилини билишоддийталаб га айланибқолди. Инглиз тили структурасидаталаффуз, грамматик қурилиши ва луғат таркибида рўй бераётган жараёнлар асосида мутахассиси аслият ва таржима тилларини мукамал эгаллаши билан бирга инглиз тилининг халқаро стандартлари, дастурлари, маданияти, менталитети, фан ватехнологиянинг сўнгги юту клари ва соҳа борасидаги инновацион гоёларни чу қур ўрганиш бўйича илмий тадқиқотлар олиб бориш му хим аҳамият касб этади Инглиз тилини профессионал мулоқот воситаси сифатида лингводидактик жиҳатдан тадқиқ қилишга қаратилган илмий ишлар ҳар қанча кўп бўлмасин, мутахассисликка оид тилни тизимли таърифлаш муаммоси етарлича ўрганилган, деб бўлмайди “Бундан буён ҳам инглиз тили ва бошқа хорижий тилларни чу қур ўқитиш масаласига устувор аҳамият қаратилади. Шу билан бирга, зарур бўлган мутахассисликлар бўйича таълим олиш ва кадрлар малакасини ошириш ишларини кенг кўламда йўлга қўйиш” каби муҳим вазифалар белгиланди [1]. Чет тили ёрдамида талабаларга тили ўрганилаётган мамлакатларнинг миллий тили ва маданиятини ўргатиш ва уларни табиий мулоқотга тайёрлаш орқали ахборот алмашиш малакаларини ривожлантиришда бир томондан, тили ўрганилаётган мамлакатнинг нафақат тарихи, давлат тузилиши, шу билан бирга миллий маданияти ҳақидаги ахборотлар берилса, иккинчи томондан, хорижий тиллардаги матнларни ўқиш жараёнида хос сўз (реалия)лар, яъни муқобилсиз тил бирликлари, фразеологик бирикмалар, афоризмларини таржима кила олиш, нутқ маданиятидан нуткий мулоқотда фаол ва эркин фойдаланишга ўргатилади

МАҚОЛАНИНГ МАҚСАДИ

“Хорижий тил ва адабиёт” йўналиши инглиз тили мутахассисини тайёрлашда супервизия методидан фойдаланишни ўрганишда ва вазифалари мақсадида қуйидаги вазифалар белгиланди:

чет тилини ўқитиш методикасида супервизия методидан фойдаланиш ҳолатини ўрганиш;

супервизия тушунчаси, мақсади, турлари ва вазифаларини таҳлил қилиш;
супервизия даражаларини ўрганиш;

супервизия даражаларини эгалланишида инглиз тилини ўрганиш шакллари, методлари ва воситаларини таҳлил қилиш;

коучинг ва супрвизиянинг ўзаро алоқадорлигини таҳлил қилиш;

коучинг ва унинг сессиялари тўғрисида маълумот бериш;

коучинг турларини ўрганиш;

коучинг супервизия амалиёти билан таништириш;

коучинг супервизия амалиётида мутахассис-мураббийларга маслаҳатлар бериш ва улар ердамларини таҳлил қилиш;

мутахассиснингсупервизия шаклларида индивидуал, гуруҳли ва жамоавий иштирок этиши бўйича тавсиялар бериш.

НАТИЖА ВА МУЛОҲАЗАЛАР

Четтилни ўқитиш методикаси билан шуғулланган тадқиқотчилар фикрича, чет тили таълим олувчиларда касбий компетенцияларни шакллантириш ва ривожлантиришни тақозо қилади. Олий таълимда тилни ўқитишнинг замонавий тизими муайян мақсадга йўналган ўқув жараёни иштирокчилари - талабалар билан демократии принциплари мулоқотга эга ўқитувчилар ўзаро ҳамкорлигида намоён бўлади. Мазкур тизим куйидагилардан иборат:

— 1 пил ўқиш мақсади ва вазифаси,

-ўқув материал» мазмуни,

- ўзлаштириш қонунияти;

-тилни ўқитиш технологияси, ташкилий шакллари, восита ва методлари [3].

Ҳозирги замон четтилини ўқитиш методикаси, бу -методик илмий англаш воситалари, усуллари, методик тушунчаларнинг ўзаро алоқадор мантикий тизи- мидир. Шунингдек, ишчи фарзларни синовдан ўтказувчи экспериментал база. Бунда методикани ўқитишнинг муҳим мақсади (нима учун ўқитиш?), мазмуни (нимагаўқитиш?) ва технологияси (қандай ванима ёрдамидаўқитиш)ташқил эта- ди Шу билан бирга ўқитиш жараёни иштирокчилари билан боғлиқ муаммолар, яъни ўқитувчи (фанни ким ўқитади?) ва таълим олувчи (фанни ким ўрганади?) фаолиятини ҳам таҳлил қилади [5]. Шунингдек, инглиз тили бўйича мутахассис тайёрланишида супервизия методидан фойдаланиш мақсадга мувофиқдир.

Супервизия - таълимнинг умумий методлари ҳисобланиб, мутахассис ўзининг ишини сир сақлаган ҳолда тавсифлаш ва таҳлил қилиши мумкин бўлган, икки мутахассисларнинг ҳамкорлиги маъносини англатади. Унинг мақсади ми- жознинг талабига яхшилаб жавоб бериш учун мутахассисга ёрдам беришдан иборат ҳисобланади. Супервизиянинг бирга бир, жамоавий, расмий бўлмаган ва танқислик каби турлари мавжуд. Супервизорлик жамоасининг ишлаш услублари:

-энг содда ва кенг тарқалгани - жамоавий муҳокама;

-ролл и ўйин,

-жамоада жуфтли супервизия;

-“Милан мактаби” оила психотерапиям тамойилли бўйича супервизия;

-“Аквариум” тамойили бўйича супервизия.

Супервизия даражалари супервизиянинг мақсадини англатиб, касбий тай- ёргарлик даражаси билан ўзаро муносабатда бўлади.

Супервизиянинг *биринчи (таянч) даражаси* - зарур шахсий-касбий сифат- ларни ривожлантириш, ишлаш услуби ва йўналишини танлашдаги раҳбарлиги бўйича супервизия шахсий-касбий ёрдам ҳамда касбий ва ўзига ишончли оши- риш мақсадида ёш мутахассисга берилган малакали мутахассиснинг маслаҳат ва ёрдами сифатида белгилаб беради. Мазкур даража мутахассиснинг диплом олишига қадар ўқув жараёни асосида амалга оширилади.

Супервизиянинг *иккинчи (сертификатли ёки ҳужжатли) даражаси* - супервизия амалиётчиларининг ишлаш услубини коррекциялаш кўрсатмасидан фойдаланиш бўйича малака ошириш шакли сифатида белгилаб беради. Мазкур даража йўналиш бўйича ҳам назарий, ҳам амалий методологик тажрибага эга бўлган мутахассислар билан учрашувларда амалга оширилади. Шунингдек, му-

тахассис қийинчиликлари ва хатолари ҳамда уларни бартараф этиш бўйича та-клифлар муҳокама қилинади [Кулакова С.А., 2004].

Супервизия даражаларини эгаллашда инглиз тилини ўрганиш шакллари, методлари ва воситаларидан биргаликда фойдаланилса мақсадга мувофиқ бўларди. Яъни, инглиз тили бўйича мутахассис тайёрлаш касбий тайёргарлик даражаси билан ўзаро муносабатда бўлади (1-жадвалга қаранг):

1 -жадвал.

Супервизия даражаларини асосида касбий тайёргарлик

№	Супервизия даражалари	Жараён	Инглиз тилини ўрганиш шакллари, методлари ва воситалари		
			Шакл	Метод	Воситалар
1.	Биринчи (та-янч) даражаси	мақсадни аниқ белгилаш	аудиторияда	такрорлаш. машқ бажариш	компьютер, смартфон, ўқув адабиётлари. видео, аудио, эссе ёзиш
			аудитория-дан ташқари машғулотларда	такрорлаш, машқ бажариш	
			мустақил таълимда	ёд олиш, жумла ичида қўллаш	
		тил ўрганиш жараёнини ҳаёт тарзини-гизга мослаш	ўқув курсларида	мулоқот қилиш	
			ўқитиш амалиётида	мулоқот қилиш	
2.	Иккинчи (сертификатли) даражаси	инглиз тилини ўрганиш дастурлари	ОООҚ	онлайн машқ бажариш	компьютер, смартфон. электрон ўқув адабиётлари. видео, аудио. субтитрлар (кўрсаткич) скайп
		кизиқарли сайтлар	фонетика	тест	
		ВВС курслари	грамматика		
		бспул иловалар	ИНГЛИЗ тили	топшириқ ва тестлар	
		ўқув адабиётлари-ни ёзиш	инглиз тили даражаларига учун		
		илмий тадқиқот ишларини олиб бориш	БМИ. МД. ДД (PhD). (DSc)		
		носителлар ёрдамида	чтение	лугат	

Мутахассис супервизия шаклларида индивидуал, гуруҳли ва жамоавий иштирок этиши мумкин (2-жадвалга қаранг);

2-жадвал.

Супервизия шакллари ва турлари

№	Супервизия шакллари	Супервизия турлари	Супервизия мазмун ва моуияти
Супервизия шакллари			

1	кундузги супер ви-зия	вактинча (шошилиш ёки муддатли) маконга оид (печки ски ташки) шахсий	супервизия ва мутахассиснинг ўзаро муносабатида супервизорга ишонч билдириш, ўқитишнинг маъқуллиги ҳамда вақт кам сарфланиши
2.	кундузги жамоавий супервизия		супервизия маслаҳатида жамоавий муҳокамага эҳтиёж билдирилади
3.	сиртки супервизия		мутахассиснинг супервизорга индивидуал, онлавиёт скн жамоавий ишлари бўйича материалларни тақдим қилади. Маъруза, битта сессия, аудио ёки видео натижа сифатида топширилади
4.	сиртки-кундузги супервизия		супервизор гуруҳининг кўшни хонадаги мутахассис ишини кўзга ойна орқасидан кузатиб турилади. Телефон ёрдамида қийинчиликлари ва ҳаётлари тўғрисида суҳбатлашиб туради. Супервизор гуруҳи супервизияни ўтказиш билан биргаликда тақлифлар ва ҳулосаларни ҳам ишлаб чиқишда иштирок этади

Супервизор - мутахассисга касбий маслаҳатаар берувчи ва супервизияни олиб боровчи малакали мутахассис ҳисобланади. Супервизорнинг вазифалари куйидагилардан иборат.

1 Ургатувчи вазифаси - мутахассиснинг қобилияти, тушунчаси, кўникма ва малакаларини ривожлантириш

2. Қўллаб-қувватловчи вазифаси - мутахассиснинг салбий муносабат кечинмаларига ёрдам кўрсатиш.

3. Маслаҳат берувчи вазифаси - мутахассиснинг иш жараёни ва иши бўйича муаммоларни ўрганиш.

4 Кундузги экспертами вазифаси - супервизор шартномасида шакллантирилган мақсадга эришилганини назорат қилиш.

5 Маъмурий вазифаси - таълим муасасаси стандартига мутахассис ишини мослаштириш.

6. Менежерлик вазифаси-турли мутахассислардан иборатсупервизорлик гуруҳининг мутахассисга ҳар томонлама ёрдам беришни амалга ошириш [6]

Коучинг биринчи бўлиб спорт соҳасида пайдо бўлди, лекин аста-секинлик билан менежмент, яъни бошқарув ва бизнес соҳасида пайдо бўлди. Коучинг - дарслари жараёни давомида, корхонанинг энг юқори коэффициентам муваффақиятига эришиши, жамоанинг ҳар бир аъзосининг юқори даражадаги салоҳиятини ўрганиб чиқишга, жамоани тўғри бошқариш йўллари ва бошқа натижаларга эришишга ёрдам беради.

Коучингни эса қўллаб-қувватловчи бир атроф-муҳит деб номласак ажаб эмас Ушбу атроф-муҳитда коучлар, корхонанинг келажагини тасаввур этган ҳолда, тартибий режасини тузишади. Бугунги кунда эса, корхоналарнинг мақсадлари кундан кунга жиддийлашиб бормоқда, ва сиз коучлар билан ўтказган ҳар бир дакиқангиз,

бу ерда ва айнан ҳозир салмоқли натижаларга олпб келишини талаб қилишингиз зарур Коучинг - мижозлар билан муаммонинг ечимини топишга қаратилган консултация ёки таълим жараёни. Коучинг мижознинг мақсадларини англашида аниқлик тизимини яратишга хизмат килади, шу тариқа мижоз ўзининг асосий мақсади, унинг узоқ муддатли мақсадлари билан боғлиқлиги ва уларга эришиш йўлларини аниқлаб олишига ёрдам беради. Шу билан бирга коучинг бу муаллиф позициясида турган мижозга психологик ёрдам [7; 136].

Психологик ёрдамни коучингга ўхшатиш албагга нотўғридир. Яъни, таълим олувчининг асосий талаби даъво эмас, балки таълим эканлигини унутмаслик лозим. Коучинг иштирокчилари, шакли, услуги, услубининг мақсади, моҳияти, тур ва йўналишлари айнан ҳаракатлар режасида намоён бўлади (3-жадвалга қаранг):

3-жадвал

Коучинг ва унинг технологичен

№	Коучи in rexiiojioi писи	Коучинг технологпясн мохияти
1	Коучинг пштирокчилари	шахсий, корпоратив
2	Шакли	к\ндузги, сиртки
	Услуги	кўп насага эришган ва ундан ҳам кўпроқ насага эришишни хоҳдаганлар билан ҳаётнинг турли соҳаларидаги кенг қамровли масала ва муаммоларни ечиш учуй фойдаланилади
4.	Услугбинг мақсади	шахени, унинг персонал ва касбий фаолиятида натижавийлигини максима кўтаришдан иборат
5.	Услугбинг моҳияти	салоҳилтни очишга мулжалланган куролдпр
6.	Коучинг боскичлари	- коучинг мақсадини аниқлаш. - жорий вазиятни таҳлил қилиш; - мақсадга эришиш йўлларини аниқлаш; - ҳаракалар режасини тузиш; - режани жорий этиш жараёнида назорат ва қўллаб-қувватлаш.
7.	Услугбинг устун-лиги	- унинг мобиллиги; - жойнинг географиясига боғлиқ эмас; - яккама-якка, гуруҳли
8	Коучинг тамойил-ларн	- ўз-ўзини такомиллаштириш; - англанилмаган эҳтёжлар; - ўзгаришлар; - йўналиш ва рухланиш; - енгил: - муаммоларни ечиш; - тажриба
9	Коучинг куринишлари	- ҳунарли коучинг; - бизнсс-коучинг; - шахсий самарали коучинг. - лайф-коучинг

10.	Коучинг йўналишлари	- ҳаракат коучинглари; - натижага йўналтирилган коучинг. - когнитив ҳаракатли коучинг; - НЛП коучинг. - транслерсонал коучинг; - интегратив коучинг; - маданиятaro коучинг; - антистресс коучинг; - тизммли коучинг
-----	---------------------	--

Коучинг тушунчасининг жуда кўплаб ёритилган турлари мавжуд: Коучинг - инсонга исталган мақсадларига эришишда роҳатланиш олиб келадиган муҳитни яратишдан иборатдир [7, 139].

Раҳбар учун мутахассисни тайёрланишида коучинг замонавий мутахассис ва рақобатбардош мутахассисни шакллантириш ва уни такомиллаштириш, касбий компетенцияларини ривожлантириш, шахсни бошқариш, самарали ташвиқот, ким.матли стратегия ва бошқалар инобатга олинади. Бунда коучинг- нинг қуйидаги турларига эътибор бериш лозим:

Хунариш коучинг - касбий компетентларни, компетенцияларни баҳолашни, хунарни режалаштириш бўйича маслаҳат бериш, ривожланиш йўлини танлаш- ни, иш излашда ҳамроҳликни ва ҳоказоларни ўз ичига олагн хунарни маслаҳат бериш деб аташади.

Бизнес коучинг - бизнесни ривожлантириш ва ўсиши, шунингдек, мотивацияни кўтариш бўйича мутахассис билан одамни, унинг талабларига мос ра- вишда зарур натижа олгунга қадар қўллаб-қувватлаш ва кузатиб боришда ифо- даланадиган мижоз орасида касбий ўзаро муносабатда бўлиш тизимидир.

Шахсий самарасиш коучинг - ўйинчини руҳлантириш, энергия билан тўлдириш, унга ўзини-ўзи ривожлантиришга ҳамда унинг унумдорлигини ри- вожланишига ёрдам бериш саънати ва амалий кўникмасидир.

Лайф-коучинг - персонал ривожланиш бўйича мутахассис билан одамни, унинг талабларига мос равишда зарур натижа олгунга қадар қўллаб-қувватлаш ва узатиб боришда ифодаланадиган мутахассис орасида касбий ўзаро муносабатда бўлиш тизимидир.

Коучинг супервизия амалиётида мутахассиснинг мураббийлик вазияти ва ундаги муносабатлар, мутахассис учун хавфсиз жойни таъминлайди. Бар- чамизга маълумки, мураббий олий ўқув юртидаги профессор-ўқитувчисининг касбий роли, унинг талабаларни таълим олаётган кишилар сифатида педагогии жиҳатдан қўллаб-қувватлаш билан боғлиқ касбий вазифадир. Бинобарин, мураббийлик ҳатто катта ёшдаги кишиларга ҳам кўрсатса буладиган даражадаги педагогии қўллаб-қувватлашни назарда тутати. Бироқ олий ўқув юртида таълим олиш жараёнида бундай қўллаб-қувватлаш талабанинг ҳаётга жалб этили- шнинг турлича даражаларида намоён бўлиши мумкин. Масалан, талабанинг биринчи курсда ўқиш шароитларига кўникиб кетиши учун ёрдам беради, тала- банинг турли вазиятларида маслаҳат беради ва ҳ. Коучинг супервизия амалиёти

мутахассис-му раббӣ йлар касбий ўсишга хисса қўшади, кучли ва ривожланиш зоналарини аниқлаш имконини беради.

ХУЛОСА

Хулоса қилиб айтганда, супервизорнинг вазифаларидан ўрнатилган тар-тибда фойдаланиш хорижий тилларга ўқитиш методологияси, лингводидактика-си ва технологияси такомиллашувига хизмат қилади. Лингводидактика тил(лар) ни ўргатиш назариясининг умумий қонуниятларини ишлаб чиқиши тилни ўрганишнинг методологияси асосини изоҳлашда тил таълимининг мақсадлари, мазмуни, методлари, принциплари, воситаларини назарий жиҳатдан таҳлил қилади Шунингдек, чет тилини ўқитишда замонавий лингводидактиканинг тенденциялари чет тилини ўқитиш мақсади, методологияси прагмалингводи-дактикадан иборатлиги мутахассис шаклланишига ва ривожланишига имкон беради Ўқитиш методологияси эса инглиз тили ўқитиш методикасининг назарий асосларини, инглиз тили нутқ фаолиятининг асосий турлари (тил материя-лини ўргатиш, нутқ фаолияти турларини ўргатиш) ҳамда инглиз тили ўқитиш жараёнини ташкил қилишга хизмат қилади Ўқитиш технологияси талабаларда таълимнинг тамойил, метод, воситаларини самарали ижодий қўллаш, малака-қўникмаларини ҳосил қилиш ҳамда лойиҳалаштиришни амалга оширади.

FO YDALANILGAN ADABIYOTLAR

- 1 O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyevning 2017 yil 22 dekabrda Oliy inajlisga inurojaatnomasi // Pravda vostoka. 2017 yil 23 dekabr. - № 248 (28706). - B 2.
2. Kulakova S.A. Superviziya v psixoterapii. Uchebnoye posobiye diva supervizorov i psix- oterapevlov. - SPb.. 2004. Elektronniy resurs: <https://cyberleninka.ru/article/u/superviziya-kak-veduschiy-metod-nauchnogo-iienedzhinenta-v-podgotovke-aspirantov-1>. data obrauieniya: 23.01.2019
3. Lingvodiclaktika kak teoritecheskaya osnova obucheniya yazika. Elektronniy resurs: [https:// A\orks.doklad.ru/view/NRkF6riOIeo.html](https://A\orks.doklad.ru/view/NRkF6riOIeo.html). Data obranieniya: 19.04.2019.
4. Kouchingovaya superviziya: 12 prichin diva yeyo proxojdeniya Elektronniy resurs: [http:// www.v.coach-rus.org/kouchingovaya-superviziya-12-prichin-dlya-koucha-eyo-prqiti/](http://www.v.coach-rus.org/kouchingovaya-superviziya-12-prichin-dlya-koucha-eyo-prqiti/). Data obrauieniya 28 05.2019.
5. Soolnoshniye didaktiki. lingvodidaktiki i nielodiki obucheniya inostrannini yazikam (N D Galskova) Elektronniy resurs: <https://studfiles.nct/preview/57696.16/page:6/> Data obrauieniya: 19,04 2019.
6. Shukin Yu.V. Aktuahue problemi supenizorskoy praktiki Elektronniy resurs: http://psy-journals.ru/cepp/isstie/45364_ful1.shtml, Data obrauieniya: 23.01.2019.
7. O quv-uslubiv majmua. Amaliv psixologivaning asosiv vo'nalishlari. - Toshkent. 2018. - 248 b.